

SATELE MICI DIN ROMÂNIA

ION IORDAN

Viabilitatea așezărilor omenești a înregistrat evoluții relativ difuze în timp și spațiu. Cele mai multe au avut o durată care nu poate fi stabilită cu exactitate și au marcat modificări spațiale însemnate, unele au dispărut complet, altele au reapărut pe aceeași vatră sau în altă parte, unele sunt mai recente, altele au origini ce se pierd în negura timpurilor, unele au avut o dezvoltare în general ascendentă, altele stagnantă sau regresivă și astfel de constatări ar putea continua cu multe alte diferite ipostaze în care s-au aflat așezările umane.

Plecând de la premisa că așezările omenești sunt entități teritoriale și funcționale istoricește formate, că ele au fost și sunt strâns legate de particularitățile geografice locale, toate aspectele privind starea lor actuală și de perspectivă trebuie axate pe aceste considerente.

Referitor la localitățile rurale, numite sate (de la latinescul *fossatum*), formațiuni de habitat care constituie originea tuturor localităților românești, se pot face diverse clasificări, se pot deosebi categorii, tipuri etc. În acest sens, în continuare se va aborda o prezentare a satelor după mărimea demografică, și anume satele mici cu sub 100 de locuitori. A fost constituită această treaptă de mărime (sub 100 de locuitori), considerându-se că dintre localitățile rurale românești problema viabilității, a dezvoltării în cadrul unor acțiuni eficiente și benefice a teritoriului, această categorie se implică într-un model deosebit de pregnant și de direct.

Pentru o înțelegere cât mai exactă a fenomenului habitatului rural, este necesară și precizarea că, în România, *comuna* nu este o localitate, ci o entitate administrativă formată în general din mai multe sate (de ex. comuna Vidra din județul Alba deține recordul numeric – cu 39 sate), dintre care unul este reședința comunei (numai 7% din comunele țării sunt formate dintr-un singur sat).

Vechimea satelor mici este în general multiseculară, dar sunt și sate cu apariții mai recente – din ultimele două secole – formate prin stabilirea în apropierea unor localități mai mari a unor grupuri de familii *roite* din alte așezări sau prin imigrări generate de diverse fenomene sociale (pot fi menționate, ca exemplu, *satele perechi* Sloboziile, Adunații, Afârnații, Băjenarii, Străinii, Noenii, Satele Noi etc.).

Funcționalitatea satelor mici este foarte diferită, fiind strâns legată de caracterul social-economic al ariei geografice în care se află, un rol de bază avându-l tradiția. Astfel, în zona montană sunt majoritare satele cu funcții preponderent forestiere, miniere, zootehnice; în zonele de deal și podiș cele zootehnice, viticole, pomicole; iar în zona de câmpie satele cu funcții agricole (dominate de culturile de câmp) și zootehnice. Deci, ca funcționalitate, satele mici intră în aceeași categorie cu cele mai mari din apropiere, limitrofe. Ceea ce le diferențiază, însă, este situația lor mult mai dificilă privind dotările edilitare, condițiile morfo-hidrografice în care sunt amplasate vetrele lor, starea și condițiile căilor de acces și, chiar, posibilitățile în general puțin favorizante de amenajare teritorială, de dezvoltare.

Din punct de vedere statistic, în România sunt înregistrate oficial, la recensământul din 1992, adică figurând în nomenclatorul oficial actual al localităților (actual - pentru că în perioada 1952 - 1968 și, mai ales, la reorganizarea administrativă din 1968 au fost desființate nominal, deci radiate din lista oficială a localităților, aproape 2100 de sate, o parte din acestea făcând parte din categoria satelor mici), 1300 sate cu o populație de sub 100 locuitori (reprezentând peste 8% din numărul total al satelor din România).

Ca repartiție geografică, satele mici se concentrează în proporție de aproape 46% în zona montană (inclusiv depresiunile intramontane; cu mențiunea că, din aceste procente, peste 31 revin munților Apuseni), zonei de deal și podiș îi revin peste 47 %, iar celei de câmpie aproape 7 %.

De asemenea, din datele recensământului din 1992 rezultă că aproape 70% din numărul satelor mici (sub 100 locuitori) se află în următoarele 11 județe: Alba (22,9%), Hunedoara (7,5%), Mureș (6,0%), Caraș-Severin (5,2%), Vâlcea (4,6%), Buzău (4,5%), Bacău (4,1%), Cluj (3,8%), Argeș (3,6%), Harghita (3,4%) și Vaslui (3,3%).

Pentru o edificare cât mai completă, trebuie analizat Tabelul 1 în care sunt prezentate treptele de mărime ale satelor mici, pe total țară și pe județele mai sus menționate.

În privința satelor care nu mai apar cu populație în 1992, rezultă că ele nu mai există, deci au fost fie demolate, fie desființate prin înglobare în alte localități. Din totalul de 79 de astfel de sate, cele mai multe sunt situate în județele: Brăila (8), Călărași (8), Bacău (5), Cluj (5), Constanța (5), Harghita (5), Satu Mare (5), Prahova (4), Timiș (4) și SAI(4). Privind retrospectiv, problema satelor demolate în perioada totalitară a constituit un subiect foarte puțin cunoscut și lipsit de mediatizare, chiar *acoperit*, acum fiind foarte dificilă elucidarea sa. Informațiile și datele statistice oficiale, cu caracter de *secret de serviciu* sau publicate, de regulă, în lucrări cu circulație limitată sau dirijată, permit numai o evidență relativă (sau parțială) a acestor sate.

Tabelul 1

Treptele de mărime ale satelor mici, pe total fără și pe câteva județele

Județe	Total sate mici	ocuitori										*
		Sub 10	10-19	20-29	30-39	40-49	50-59	60-69	70-79	80-89	90-100	
Total recensământ 1992	1300	78	112	124	125	153	166	138	127	142	135	79
Alba	298	11	25	33	36	40	42	41	22	25	23	2
Hunedoara	98	5	8	6	10	15	11	13	13	9	8	1
Mureș	78	11	9	12	6	5	13	3	7	9	3	4
Caraș Severin	68	6	6	7	6	8	12	6	6	6	5	1
Vâlcea	60	3	1	5	6	5	10	2	5	13	10	-
Buzău	59	1	5	6	1	5	8	8	6	8	11	2
Bacău	53	6	2	5	5	6	7	9	7	3	3	5
Cluj	49	1	5	6	2	5	5	5	8	7	5	5
Argeș	47	5	1	4	1	5	7	3	14	4	3	1
Harghita	44	3	9	4	5	3	4	5	4	5	2	5
Vaslui	43	4	-	4	6	8	4	4	2	4	7	-
% din total sate țară	69	72	63	66	67	69	74	72	74	65	59	33

* Numărul de sate existente în nomenclatorul oficial al localităților, care însă nu apar cu populație la recensământul din 1992

Din modificarea Legii nr.2/1968 privind organizarea administrativă a teritoriului R.S.România, ce s-a efectuat în 1981 și a fost publicată în *Buletinul Oficial* nr.55-56 din 27 iulie 1981, rezultă că erau desființate (prin demolare sau prin contopire) 35 de sate. După datele, cu caracter de uz intern, întocmite de Comitetul de Stat al Consiliilor Populare, figurau ca desființate 83 de sate în 1986. În *deciziile Consiliilor Populare* ale județelor, publicate (în *Buletine* ce aveau o destinație limitată și dirijată, nefiind puse în circulație publică) cu ocazia îmbunătățirii teritorial-administrative din 1989 (lege abrogată în 1990), apar desființate 32 de sate (sub formularea *sate care nu mai figurează în evidență, ca urmare a trecerii populației în alte localități*).

În nici una din surse nu apar motivele desființării, însă, în mod evident, au fost două cauze principale: lucrările hidrotehnice și așa-zisul proces de sistematizare socialistă a localităților. Nominalizarea satelor și încadrarea lor la una din cele două cauze menționate mai sus se pot face numai în funcție de poziția lor geografică: în prima categorie se includ satele care au intrat sub incidența teritorială a lucrărilor hidrotehnice (lacuri de acumulare, baraje,

centrale hidroelectrice, canale etc.); în cea de a doua categorie – celelalte sate menționate în documentele citate.

Din cele prezentate până acum, prima constatare care se desprinde este aceea că numărul satelor mici a crescut, comparând datele recensămintelor din 1966, 1977 și 1992, ceea ce înseamnă că a avut loc un proces de depopulare a unor sate din categoria demografică superioară (peste 100 locuitori). Această *depopulare* s-a înregistrat cu precădere la satele amplasate în condiții fizico-geografice nefavorabile, precum și în raza unor mari orașe care au exercitat o atracție puternică – mai ales în perioada colectivizării agriculturii. A doua constatare este aceea a stadiului de îmbătrânire a populației satelor mici, dominante fiind vârstele avanse, cauza rezidând în plecarea tineretului la orașe.

Referitor la viabilitatea satelor mici, problema nu este deloc simplă, pentru că aici se întâlnesc factori nefavorabili naturali și economici, precum și factori social-tradiționali care au o *greutate*, o importanță deosebit de mare.

Aceasta înseamnă că acțiunile de amenajare a spațiului, de dezvoltare a localităților rurale mici sunt nu numai dificile din punct de vedere tehnic, ci și, mai ales, sunt delicate din punct de vedere social. De aceea, se pun întrebările: sunt viabile sau nu, satele mici? pot fi dezvoltate la nivelul unor cerințe actuale, deci pot rămâne în continuare sau trebuie demolate? Pentru a răspunde acestor întrebări sunt necesare studii atente, profesionale, trebuie cunoscute în profunzime particularitățile fizico- și economico-geografice, cercetate condițiile de realizare a unor dotări edilitare care să asigure un nivel corespunzător de viață (alimentare cu apă și energie electrică, resurse de încălzire a locuințelor, legături de comunicație facile etc.), determinarea posibilităților de activitate economică în localitate sau în afară (agricole, zootehnice, exploatarea de resurse naturale, industriale, agroturism etc.).

Considerăm, totuși, că factorul decisiv este legat de tradiție, de trecutul așezării, de dragostea față de locul natal și de activitățile social-economice tradiționale. În acest sens, iată un exemplu impresionant prin semnificația sa. În 1985, prin crearea lacului de acumulare Mihăilești, de pe valea Argeșului, au fost demolate satele Buda și Ordoreanu. Pentru Buda, la insistențele foștilor locuitori, s-a aprobat, printr-o hotărâre de guvern, un amplasament pentru reconstruirea sa, dar diversele greutăți întâmpinate au blocat, până acum, realizarea refacerii satului. În privința satului Ordoreanu, care avea în jur de 100 gospodării, cu aprobarea și cu ajutorul administrației locale a început în 1994 reconstruirea sa, până acum circa 20 de case dându-se în folosință, iar altele 25 aflându-se în diverse faze de construcție. Dragostea față de locurile natale, de pământul strămoșesc, dorința nelimitată de revenire în mediul în care au trăit locuitorii de aici dovedesc că factorul de viabilitate a localităților rurale este incontestabil legat strâns de tradiție, că acțiunile de organizare a acestora trebuie să aibă la bază tradiția locală.

BIBLIOGRAFIE

- Daicoviciu C., *Fossatum-sat*, în *Dacoromania*, anul 5, Cluj, 1929.
Diride C., *Sistematizarea teritorială*, în *Arhitectura*, nr. 2, 1962.